AITA LARRAMENDI'REN OMENALDIA

tziñako lege ta oiturak aldezten. Telletxea jaunak bereala sartu ginduan XVIII'garren gizaldiko gertaeratan.

Espaiñin munduan indartsuena izan zan urtetan, lurralde bakoitzak bere lege bereziak zituzten. Ala Castilla, ala Aragon, ala Cataluña ta ala Euskalerria. Lurralde bakoitzak bere izaera ta oitura-legetan arpegi desberdiña zeukan eta ala joan zitzaizkien urte ta gizaldiak.

Flandes'tik Karlox V'garrenak ekarri zituan lagunak eta Frantzi aldetik sartzen ari zitzaizkigun aide berriak, Erdi-zalekeria, Centralismoa, txertatu nai ziguten, emengo lengo legedia aldatuaz.

Txilbor-zaleak, etziran, —Larramendi'k zionez—, erregeak; baizik auen Ministroak. Auei erasotzen die Larramendi'k bere alegin osoan.

XVIII'garren gizaldian Arafoi ta Balentzi'ko lege bereziak erori ziran. Lenago erori ziran lurrera Castilla'ren lege zarrak. Aiuntamentuak artean lengo oituretan jarraitzen omen-zuten, baiña Diputadu ta Biltzar Nagusiak beraka zetozen.

Entzutekoa zan Teletxea'k erakutsi zigun Aita Larramendi burrukalaria. Onen arrazoi bide jatorrak Euskalerriaren lege zaarrak aldezteko. Ta nolako gogor aitortzen zuan bere idatzietan, Fueroak etzirala Erregeen erregalo batzuek, baizikan erriak zituan eskubide sendoak, erregeak agintzen asi baiño len zin-itzez gordeko zituala agindu bear izaten zituanak. Luzeegi joko liguke Telletxea'ren itzaldia zeatz emateak. Txalorik asko entzun zuan bukaeran izlari onek.

Urrengo Aita Iriarte, jesulagunak eman zigun: LARRAMENDI'REN JAKINTZA IKUSPEGIA. Batez ere, gure jolas ta dantzen aldeko lana nola egin zuan agertu zigun izlari onek. Aita Sebastian Mendiburu, oiartzuarra, mixiolari zebillela, gure gazteen erromeri ta danbolin soiñuaren kontra egundoko sermoi gogorrak emana zan. Aren esanagatik, Txistu ta erromeriak debekatu egin zituan Azkoiti'n Manuel Altuna Portu alkateak.

Baiña orduntxe ain zuzen Toulouse'tik etorri zan Xabier Maria Munibe, Peñaflorida Kondea, ta an zegoen Aita Larramendi Loiola'n, gure Txistu ta danboliñaren alde bere lerrak egiteko. Aeuk berriro piztu zituzten gure gazteen erromeri ta danbolin-soiñua.

Kontu bitxi asko entzun genituan izlari onen aotik ere. Ta Txalorik asko jo genion bere lanagatik.

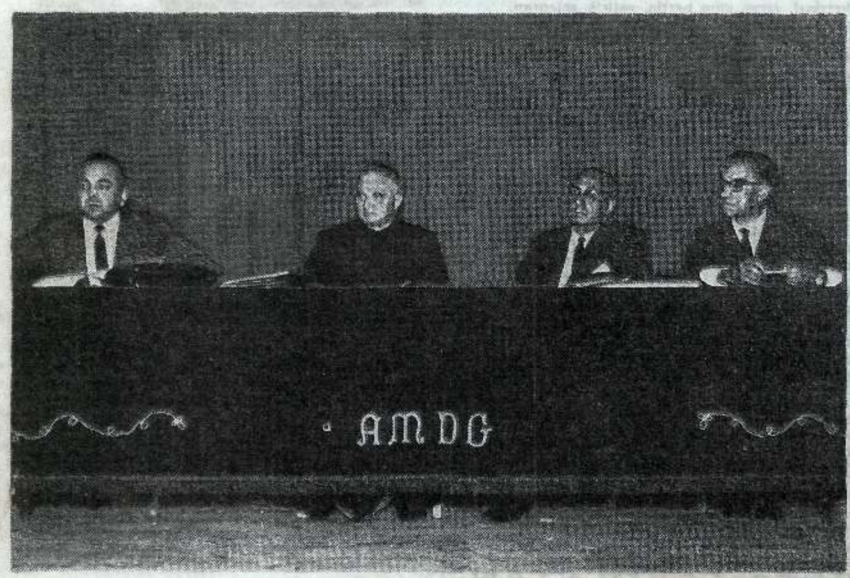

Larramendi'ren omenen egindako igandeko billeran Mai-buru Lekuona'tar Manuel zegon, eta aren albon beste euskaltzain batzuek. Emen argazkian ezkerretik eskubira daudenak: Irigoyen, Lekuona, Arrue eta

Mai-buruan ikusi genituan, Andoain'go bikario jauna, Diputazio ta Andoain'go Aiuntamentuaren ordezkariak, Aita Ibiriku, jesulaguna, Albaro Valle-Lersundi, Aita Roman Garate, Arrue'tar Antonio ta Irizar Joakin jaunak.

AGORRAK 25-Igandea ta goizetik asi ziran Aita Larramendi'ren omen jaiak. Amarretan Aita Lino Akesolo, karmeldarrak, euskal-meza mean zigun, Basilikako Eliza Nagusian. Aita Golkoetxea, jesulaguna degu irakurle-gidari.

Amaiketarako, Biltokira aldatu giñan guziok. Mai-buru Lekuona'tar Manuel, apaiz jauna jarri zan, eta aren albo beste euskaltzain batzuek. Geienak beko exerlekutan egokitu giñan. Eta onela asiera eman zion Euskaltzaindiaren Billerak.

Luis Mitxelena jaunak ezin etorria adierazi digu, Madril'dik. Lojendio jaunak ere beste ainbeste egin digu. Besteok asi gera Agorreko Billerako gaiak aztertzen.

Esku artean generaman egiteko nagusiena, Ministroari egin bear diogun eskabidea zan. Eske onetan au aitatzen genion Madril'go Ministro jaunari. Gure eskoletan eta Erdi-Irakaskintza taIkastetxe Nagusian, Euskerari sarrera eman dezaiola.

Arakatu dira idaz-lan onen zeaztasun eta xeetasunak eta urrengorako on-iritzia eman degu, bere atakak ongi aztertuaz. Guzien oarrak kontuan artu dira ta eskabidea erabakita gelditzen da.

Tarte bat arnasa artzeko ta ondoren bildu gera berriro leku berean, Aita Altuna, euskaltzain laguntzaille ta EUTG'ko Izkuntza Ikastegiko Zuzendariaren itzaldia entzuten.

LARRAMENDI'REN EUSKALTZALETASUNA du onek gai, ta bere jardunaldian, berri pozgarri bat ematen digu: Loiola'ko Liburutegian aztuta zeukaten Larramendi'ren Iztegi Berria arkitu dutela. Zoritxarrez lan au bukatu gabe utzi zuan, eriotzak astirik eman etziolako ortarako.

Iztegui onetan, beste Larramendi'ren Iztegi Aundia alderantzia jarria agertzen da. An Erdera-Euskera eman zigun itzetan; emen Euskera-Erdera ematen digu. Beste kontu polit asko ere entzun genion Aita Altuna'ri.

Eta besterik gabe, bazkaritara atera giñan. Batzuek inguruko ostatuetara zabaldu ziran. Eta ogei ta amar bat barruan gelditu giñan jesuiten sukaldariak eskeiñi ziguna txastatzen. Umorea, gosea arindu-ala sortu zan, eta kantari ta izlari, an astindu ziran baztarrak. Zeleta jaunak beste gure egunetako Aita jesulagun bat goratu zigun bazkaldarren aurrean. Ba-gendua la, alegia, gure egunetan goraldu bearreko jesulagun bat: Aita Plazido Muxika, beronek eskeiñi digun iztegi arrigarriagatik. Txaloak ito zituzten Zeleta'ren itzak.

Arratsaldeko laurak aldean berriro biltokira. Oraingoan, Manuel Lekuona apaiz jauna izlari: onek AITA LARRAMENDI'REN ADITZ-PUNTTU BAT aztertu zigun. Alegia: Gipuzkoa'n Nuan ala nuen esaten zan. Bere iritziz ontan Aita Larramendi'k napar idazleen ikutua zuan eta nuen zala esaten digu Gipuzkoarren esan-legea.

Lekuona'k, idazle zaar eta jatorren aria jarraituaz, bestela dala esaten digu. Alegia, Gipuzkoa'n "NUAN" dala esan-bide jatorra. Ez diogu burrukarik sortu ta guztiok ortan gelditu gera.

Antonio Arrue, euskaltzaiña degu ondoren izlari. Itzaldia asi baiño lenago, Nuntzio Jaun Agurgarriaren telegrama irakurtzen digu: Bere naigabea agertzen digu etortzerik ez dualako izan gure Billera ontara. Naparru'ko Diputazio'ko Lendakari-Orde dan Huarte jaunak ere, bere naigabea ta ezin etorria azaltzen digu beste urruti-idazki batean.

Arrue jaunak, "EL IMPOSIBLE VENCIDO" izenburua nundik atera zuan Larramendi'k garbitu nai digu. Dirudienez, izenburu au ta itz berdiñekin erabiltzen du Maria Zayas Sotomayor, emakume idazleak. Au nobelagille bat zan. Beste liburu ta lan batzuek ere ba omen-ditu Larramendi'k, oso jakingarriak eta oraindik azaldu gabeak.

Bukatu dira itzaldiak eta lagunok sakabanatu gera, bakoitza bere errietara. Eta Loiola uzterakoan, poz aundi bat daramagu gerekin; ainbeste euskaltzale ta alako giro ederra nagusi izan dan egun auen poza. Donosti'ra bidean, gure Gipuzko zoragarria begietan josi zaigu. Bejondaiela Billera auek antolatu dituztenei, eta indartu bitez gure artean euskal-ikasaldiak.

BERRI-ZALE

Izkuntzen bizitzari buruz, zer dio "UNESCO"k?

Izkuntzaren bizi bearra dalata, maiz mintzatu naiz bilinguismoari buruz. Azkenengo aldiz Izkuntza ta etnia izeneko artikula batean (ZERUKO ARGIA, 186 z., iraillaren 18-koa). Bertan esan nai nuen zerbait UNESCO-ak ertaz egin dituan laneri buruz, baiña geiegi ez luzatzearren eta ētnia kontu arekin geiegi ez naastutzearren utzi nuen. Gaiñera, oraingo au ere ez det izango azkena gaia orri buruz.

Izkuntza zaarren bizi naia ez da guri bakarrik dagokiguna. Gaur, batez ere, kultura berriaren eragiñez, munduko izkuntza guziak nabari dute bizi naia, ala ere Europan. Estadu batzuek, ez die eragozpenik jartzen beren barrueko izkuntza txikieri biziaz iraun dezaten, beste batzuek indartzeko laguntzak eskeintzen dizkie eta bestek eskubide guziak ukatu edo galerazi.

Prolema auek bear bezala ez azaltzeak eta ez erabakitzeak, gizonen arteko diferentzien amiltegiak sakonagotu dituzte, alkartasunera urbildu bearrean.

Ardura bearrezko gertakizun auek bultzatu zuen UNESCO azterketa bat egitera, ondorean bere iritzia azaldu ta zabaldu zezan. Zer izan zan bere iritzia? Libutu txukun batean agerrerazi zuen: Empleo de las lenguas vernáculas en la enseñanza, 1954-garren urtean argitaratua, "Monografías sobre Educación Fundamental. VIII" saillaren barnean.

Gure artean ez zuen izan zabalkunde geiegirik. Denborak ere itxia goak ziran. Baiña bada ordua prolemaren aurrez-aurre ausarti azaltzeko. Gaur, gure erriak dituan auzietarik nagusienetko bat da. Bertan jokatzen degu gure izkuntza zaarraren etorkizunarekin batean, gure erri barnean bizi geranon artean alkarrentzako errespetua. Demokraziaren oiñarririk txikienak eskatzen digu alkarrentzako eroapena. Beraz, zeiñek irabazten du izkuntza zaar bat eriotzara bidean jartzean? Bere eriotzarekin ez det uste iñork irabaziko duenik, ta bai berarekin batean erri baten kultura, jatorrizko kultura, murriztu. Ta, bestaldetik alkarren arteko gorroto ta tirriak ugaritu.

Bilinguismoaren arlo au, auzi sakona degu. Seriozki aztertu bear degun auzia. Penagarria baita iñoiz prolema auetan arduratu ez diranak eta gure kulturari buruzko lanik agertu ez dutenak ere, bat-batean, auzi auetan muturra sartzea, ala-olako aburuak agertzeko. Ez degu zalantzarik, gauzak, maitasunez baiña griñak alde batera utzita egin bear dirala.

Euskeltzaleori maitasunik ez zaigu palta, ta griñak noraiñokoak diran ezin genezake, auzi barruan gaudenok, geure buruz erabagi. Orregaitik diot, gai onetzaz or degu UNESCO-aren aburua.

UNESCO-k, bere azterketak egin ondorean, erri guziak beren izkuntzak zaintzea eskatzen zuan, jatorrizko oituren iturria danez, erri bakoitzak bere erako moralari ta kulturari eusteko. Gizonen arteko eroapenarentzat ere bearrezkoa zala esaten zuan. Orregaitik jartzen zuan zer eta nola egin bear ziran aurrentzat eta nagusiagoentzat eskola irakasteak. Batez ere, lenengo mailletan gurasoen izkuntza utsarekin eta gerokoetan beste noranaiko bat sartzen joanaz. Beraz, zerbait esateko duenak lan oiek ezagutu bear ditu. Bestela obe du isilik egon. Zeren aspaldi onetan, bilinguismoa eskatu degunon kontra milla zabarkerizko itz ergel esaten ari dira.

Oraintxu Santiago Nadal'ek "Destino" aldizkarian, gai beroni buruz, erabilli dituan errazoiak aipatzea aski zait, Premia oni bere indarra emateko.

Nadal-ek, iraillaren 17-ko "Destino" zenbakian, zion: "Ez gera alegindu bear Espaiñia monolinguistika bat ikustera, iñoiz ez baita izan. Ez eta ere Kataluinia zearo katalanezko mintzairazkoa, aspaldiko mendeetan ez baita izan... Baiña, penagarrizkoa da katalanari eskoletarako egiten zaion utsunea. Momentu bat eldu dala, esan dezagun kondairaren aldetik, utsune ori bete bearrezkoa".

Nadal-en iritziz, Espaiñiaren batasunerako politika errazoiak ere ez omen galdueraziarren, bere eskubideen indarra ez ziela galerazi. Ta, kataluniniera betidan'k zutik egon dalarik orrelako prolemen baiño leenagotik eta beren gaiñetik: zergaitik ez lagundu? Espaiñia iñoiz izan ez danez izkuntza bakarrekoa, bearrezkoa zaiola, Estaduari, bere barneko izkuntza guzieri begiramena.

Baita ere esaten du, askok aipatzen dutela mundua izkuntza bakar batera dijoala, baiña orrela mintzo direnak jakin bear lukeela gauza ori luzerako dala, oraindik erabakitzeak ez duela ezertarako balio. Bultzaz ekitekotan, aurrerantzean, inglesarekin pentsaten jarri bearko gerala, ta ez bestekin. Bai —dio idazleak—, bigarren izkuntza bat bearrezkoa zaigu munduan geroago ta estuago diran artemanetarako, baiña gauza ziurrik eta funtsezkorik eskeintzen ez zaigun artean geron mintzairari ez diogu iltzen utzi bear.

Ta, nik geiago esango nuke, UNESCO-ren azterketa oiek ez ziraia alperrikakoak. Bestelako erabagirik artzekoan, lenbizi ezagutu bearrezkoak izango dituguia ortarako errazoiak. Bitartean, gutxienez, alegindu gaitezen diran errazoi nagusien alde eta izkuntza zaar onen bizitzaren alde.

Juan SAN MARTIN

Gráficas Navarras, S.A. (GRAFINASA). M. Falla, 3. Pamplona. España'n egiña - D.L. NA. 80-1963